

Source: Marx Internet Archive ; [Biographical overview written by F. Engels \(until 1869\)](#);
First Published: in *Die Zukunft*, No. 185, August 11, 1869;

Translated by: Aye Aye Soe Win

(ဘာသာပြန်)

Marx: Biographical Overview till 1869 by Engels

၁၈၆၈ ဂျူလိုင်လကုန်တွင် ဂျာမန်နိုင်ငံစာပေမဂ္ဂဇင်း တခုဖြစ်သော Die Gartenlaube အတွက် အန်ဂဲလ်စ်ရေးခဲ့သော မှတ်တမ်း အထုပွတ္တိ ဆောင်းပါးတို ဖြစ်သည်။ မဂ္ဂဇင်းအယ်ဒီတာ အဖွဲ့ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေမှုမပြုပဲ ပယ်ချခဲ့သည်။ ၁၈၆၉ ဩဂုတ် ၁၁ တွင် Die Zukunft ဂျာနယ် အတွဲ ၁၈၅ မှာ ပထမဆုံး ကြိမ် အဖြစ် ပုံနှိပ် ဖော်ပြခဲ့သည်။

အန်ဂဲလ်စ် ရေးသည့် (၁၈၆၉ အထိ) မှတ်တမ်း အထုပွတ္တိ အကျဉ်း (ဘာသာပြန်)

ကားလ်မာ့က်စ်ကို မေ ၅ရက် ၁၈၁၈ ထရီယာမြို့လေးမှာ မွေးဖွားခဲ့ပါတယ်။ စာကြီးပေကြီးတွေသင်ယူရတဲ့ ကလပ်ဆစ်ကယ်လ် ပညာရေး မျိုး သူရဲခွဲတယ်။ ဘွန်း နဲ့ ဘာလင် မြို့တွေ မှာ သူ ဥပဒေပညာ ကို လေ့လာသင်ကြားတယ်။ ဘာလင်ရောက်ချိန် သူက ဒဿနိကဗေဒကို ပို စိတ်ဝင်စားလာတော့ ဥပဒေပညာရပ်ကို ကျောခိုင်းခဲ့တယ်။ ဉာဏ်ထက်သူ ပညာတတ် အင်တဲလက်ကျူရယ်တွေ စုပြုံနေတဲ့ ဘာလင် မြို့ကြီးမှာ ၅ နှစ် နေအပြီး သူ ဘွန်းမြို့ စီပြန်ရောက်လာခဲ့တယ်။ တခုခု အခြေချလုပ်မယ်ဆိုတဲ့ ရည်ရွယ်ချက်နဲ့ ပြန်လာခဲ့တာ ဖြစ်တယ်။ အဲဒီ အချိန်ဟာ ပရပ်ရှားဘုရင်အုပ်ချုပ်တဲ့နိုင်ငံမှာ ခေတ်သစ် တခု စတင်ထောင်ဖို့ ရေပန်းစား နေတဲ့ အချိန်ဖြစ်တယ်။ ပရပ်ရှားမင်း ဖရက်ဒရစ်စ် ဝီလီယံ အမှတ်(၄) ကိုယ်တိုင်က ပဒေသရာဇ်စနစ် ဆန့်ကျင်မှုကို ပြန်မေတ္တာ ထားပြနေတဲ့ ခေတ်ဖြစ်တယ်။ နေရာ အတော်များများမှာ ဘုရင်စနစ် ကို အပီအပြင် ဆန့်ကျင်နိုင်တဲ့ အတိုက်အခံ အင်အားစုတစ်ရပ်ကို ထူထောင်ဖို့ ကြိုးစားအားထုတ်နေကြချိန်လည်းဖြစ်တယ်။ သို့အားဖြင့် ရိုင်းလန်းသတင်းစာ Rheinische Zeitune ဆိုတဲ့ တော်လှန်သော သတင်းစာ တိုက်တခု "ကိုလုန်း" မြို့လေးမှာ စပေါက်ဖွားလာခဲ့တယ်။

မာ့က်စ် ဟာ အလွန် ရဲတင်းတယ်။ အရင် ဘယ်သတင်းစာဆရာမှ မလုပ်ဖူးသေးတဲ့ ထိုးနှက် တိုက်ခိုက်မှုမျိုးနဲ့ ရိုင်းလန်း ပြည်နယ် အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေး အဖွဲ့၏ အကျင့်ဆိုးတွေ၊ လွှတ်တော်စီရင်ဆုံးဖြတ်ပုံတွေကို ပြင်းထန်စွာ ဝေဖန်တယ်။ လက်သံပြင်းတဲ့ သူ့အယ်ဒီတာ့အာဘော်များနဲ့ ဆောင်းပါးတွေဟာ ရိုင်းလန်းဒေသ က လူတွေကို မျက်စိဖွင့်ပေး၊

အထူးဆွဲဆောင်ခဲ့တယ်။ သိပ်မကြာပါဘူး။ ၁၈၄၂ နှစ်ကုန်လောက် မှာပဲ ပရပ်ရှား အုပ်ချုပ်ရေးကို ကလောင်နဲ့ ပြင်းထန်စွာ ထိုးနှက်နိုင်တဲ့ မှာကပ်စ် ဟာ ရိန်နီရှ် ဇီတူးနံ သတင်းစာတိုက်၏ အယ်ဒီတာချုပ်ဖြစ်လာတယ်။ သူရေးသမျှတွေက အုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့ ဝင်တွေအတွက် သူတို့ နံရိုးကြား ဆူးဝင်သွား သလို ခံရခက်စေတယ်။ ဒါကြောင့်လည်း မှာကပ်စ် ၏ ကလောင်ဒါး ကို ဂုဏ်ပြုတဲ့ အနေနဲ့ သူ့သတင်းစာကို ဆင်ဆာလုပ်ဖြတ်တောက်ဖို့ ဘာလင်က ဝီယံစိန်ပေါလ် ဆိုသူ ကို ကိုလုန်းမြို့စီ လွှတ်လိုက်ပါတယ်။

ဘာလင်က ဆင်းလာတဲ့ ဆင်ဆာ မင်းကြီး ကြီးကြပ် လုပ်ကိုင်နေလည်း မှာကပ်စ် ကို တားမရ၊ အာဏာပိုင်တွေ မအောင်မြင်ခဲ့ပါဘူး။ ဒါကြောင့် အုပ်ချုပ်သူများက နောက်တဆင့် ဆင်ဆာ ထပ်လုပ်ကြပါတယ်။ ဒုတိယဆင်ဆာ မင်းကြီးကတော့ ကိုလုန်းမြို့နယ် ဆူပရင်တန်းဒန့် အုပ်ချုပ်ရေးမှူး ကားလ် ဗွန် ဂုလက်ခ် ဖြစ် ပါတယ်။ ပထမ အဆင့် ဘာလင်၊ ဒုတိယအဆင့် မြို့နယ်၊ ဒီ ၂ဆင့်စလုံး က မှာကပ်စ်တို့ တိုက်က ထွက်လာသမျှသော သတင်းစာကို အထပ်ထပ် ဆင်ဆာလုပ်တယ်။ တခြားသတင်းစာတိုက်တွေအတွက် ထုံးစံမဟုတ်ပဲ မှာကပ်စ် တို့အုပ်စု ရဲ့ “ရိုင်းလန်းသတင်းစာ” ကျမှ ဆင်ဆာနှစ်ထပ်ကွမ်း ထိသွားရတာဟာ “အလွန်ခေါင်းမာ ဆိုးသွမ်းလွန်းတဲ့” အယ်ဒီတာတွေ ဆိုတဲ့ အကြောင်းပြချက်နဲ့ သူတို့ ကို ဘယ်လိုမှ ထိန်းချုပ်လို့ မရခဲ့ကြလို့ဖြစ်တယ်။ ဒါကြောင့်လည်း ၁၈၄၃ ခုနှစ် အဝင်၊ ပထမ ၃လ အပြီးမှာ သတင်းစာတိုက် တခုလုံးကို ပိတ်ပစ်ဖို့ ပရပ်ရှားအာဏာပိုင်တွေက အမိန့် ထုတ်ပြန်ခဲ့တယ်။ မှာကပ်စ်က သတင်းစာတိုက်မှာ ရှယ်ယာပိုင်သူ အယ်ဒီတာ ချုပ်အဖြစ်က သူ နှုတ်ထွက်ပြပြီး ပြဿနာကို ဖြေရှင်းဖို့ကြိုးစားခဲ့ပေမဲ့ အာဏာပိုင်တွေဖက်က လုံးဝ မလျှော့ခဲ့ဘူး။ နောက်ဆုံးမှာ ရိုင်းလန်းသတင်းစာ တိုက်တခုလုံး အပိတ်ခံလိုက်ရတယ်။

ရိုင်းလန်းခရိုင်လွှတ်တော် လှည့်ပုံ ၊ ညစ်ပုံ နဲ့ ပါလီမန် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းတွေကို ဝေဖန်ရေးသားနေတဲ့ သတင်းသမားအလုပ်ကပဲ၊ မှာကပ်စ် ကို ရုပ်အရင်းအမြစ် နဲ့အကျိုးစီးပွားရှာဖွေမှုဆိုင်ရာ မေးခွန်းတွေအတွက် အသေးစိတ်လေ့လာဆည်းပူးဖြစ်အောင် တွန်းပို့ပေးခဲ့တယ်။ လေ့လာရင်း၊ လိုက်စားရင်း တရားဥပဒေ နဲ့ ဒဿန ရှုဒေါင့် များထဲက အချက်အလက်အချို့အပေါ်မှာ သူ့ စိတ်နဲ့ မတိုက်ဆိုင် တာတွေ ဖြစ်လာတယ်။ ဒီတော့ သူ မေးခွန်းထုတ်လာတယ်။ ဟီဂယ်ကို သူ လေ့လာတယ်။ သည်လို ကောက်ချက်ချတယ်။

ဟီဂယ် ကိုယ်တိုင် civil society ကို မသတိ ဘူး။ ဟီဂယ် ရွံရှာခဲ့တဲ့ ယဉ်ကျေးသောဆိုဆိုက်ရတီ၊ တနည်း နိုင်ငံသားများလူမှုအဖွဲ့အစည်း (civil society) ဟာ ဟီဂယ် အမြင်အရ လူမှု အဆောက်အဦ ၏ထိပ်ဆုံးအဆင့်မှာ ရှိနေရမယ်။ ရှိတာတောင် civil society က အထက်က၊ အစိုးရဖြစ်တဲ့ အုပ်ချုပ်ရေး ကဏ္ဍ(State) က အောက်အဆင့်မှာရှိရမယ် ။ သည်ဖြစ်စဉ်ကို နားလည်ဖို့ လူ့သမိုင်းအဆင့်ဆင့် ဖြစ်ပေါ်ပြောင်းလဲမှုကို သိနားလည်ခြင်းက သိပ်အရေးကြီးတယ် လို့

ဟီဂယ်ကရေးသားခဲ့တယ်။ သည်အချက်တွေကို မှတ်တမ်းက ဟီဂယ် ဥပဒေရေးရာ ဒဿနကျမ်းထဲက ထုတ်နှုတ်ယူတယ်။

ဒါပေမဲ့ ယဉ်ကျေးသော လူမှုအဖွဲ့အစည်း ကို သိပ္ပံနည်းကျ လေ့လာဖို့အလုပ်ဟာ (သမိုင်းဖြစ်စဉ် ကို သိနေရုံ သာမက) “နိုင်ငံရေး ဘောဂဗေဒ” (Political Economy နိုင်ငံရေးစနစ်များက ဖန်တီးသောစီးပွားရေးစနစ်များအကြောင်း)ကို သိကို သိမှဖြစ်နိုင်မယ်... တဖန် နိုင်ငံရေးဘောဂဗေဒ ကို သိပ္ပံနည်းကျလေ့လာဖို့ ဆိုတာ ဂျာမနီမှာ တော့ ဘယ်လို နည်းနဲ့ မှ မဖြစ်နိုင်ဘူး ..အင်္ဂလန်၊ ပြင်သစ် မှာပဲ ကျကျ နန လေ့လာ နိုင်မယ် ဆိုတာ မှတ်တမ်း နားလည်ခဲ့တယ်။

ဒါကြောင့် ၁၈၄၃ နွေမှာ ထရီယာမြို့ ဘုရင့်ကောင်စစ်ဝန်ရုံး အုပ်ချုပ်ရေးမှူးရဲ့ သမီးဂျန်နီဝက်စ်ဖလန် နဲ့ မှတ်တမ်း လက်ထပ်ခဲ့ပြီး လင်မယား ၂ယောက် ပြင်သစ် နိုင်ငံ ပါရီကို ပြောင်းလာကြတယ်။(ဂျန်နီ အကို က နောက်ပိုင်းမှာ ပရပ်ရှားဘုရင် ၏ ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဖြစ်လာတယ်။) မှတ်တမ်း က နိုင်ငံရေးဘောဂဗေဒ နဲ့ ပြင်သစ်တော်လှန်ရေးအကြောင်း ကို စောက်ချပြီး အသေးစိတ်လေ့လာတယ်။ ပါရီမှာ ရှိစဉ် Arnold Ruge အာနိုးရူး နဲ့ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ပြီး *Deutsch-Französische Jahrbücher* အမည်ရှိတဲ့ ဒတ်ချ်-ပြင်သစ် ၂ဘာသာနဲ့ ပုံနှိပ်တဲ့ ဂျာနယ်တစောင် စုထုတ်ကြတယ်။ ဒီဂျာနယ်လည်း တစောင်ပဲ ထုတ်အပြီး ရပ်စဲသွားတယ်။ ၁၈၄၅မှာ မှတ်တမ်း ပါရီက မောင်းထုတ်ခံရတယ်။ (လူဂီ ဖိလစ် ဘုရင် ရဲ့ သစ္စာခံ)သမိုင်းဆရာ ဖရန်းဆစ်ပဲယာ ဂူဇီ Francis Pirre Guizot လက်ချက် ကြောင့် ဖြစ်တယ်။

မှတ်တမ်း ဘရပ်ဆဲလ် ရောက်လာတယ်။ ၁၈၄၈ ဖေဖော်ဝါရီ ဥရောပတော်လှန်ရေးကြီးမဖြစ်ခင်အထိ သူဖတ်နေဆဲ ဘာသာရပ်တွေကို ပဲ ဆက်လက်ဆည်းပူး လေ့လာတယ်။ ၁၈၄၈ ခုနှစ် တော်လှန်ရေး မဖြစ်ခင် ကာလ တလျှောက်လုံး မှတ်တမ်း ဟာ ထိုအချိန်က ဥရောပ မှာ ပညာအတတ်ဆုံး ဉာဏ် အထက်ဆုံး အင်တက်လက်ကျူရယ် လူတန်းစားပြောလေ့ရှိတဲ့ ဆိုရှယ်လစ်ဇင်က နေ၊ သူတယောက်ထဲ ကွဲထွက်နေပြီး၊ လူတကာ သဘောတူ တွဲနေရာတွေမှာ သူက ယောင်ပေါင်ပြီး လိုက် သဘောတူပေးတတ်တဲ့သူ မဟုတ်ခဲ့ ဘူး။ ၁၉၄၇ အရောက် ဘရပ်ဆဲလ်နဲ့ ပါရီမှာ ပြင်သစ်ဘာသာ နဲ့ ထုတ်ဝေခဲ့တဲ့ မှတ်တမ်း လက်ရာ အဘိဓမ္မာ ဆင်းရဲခြင်း “The Poverty of Philosophy” (1847) ကိုကြည့်လျှင်၊ မှတ်တမ်း ဟာ ဘယ်သူနဲ့မှ လိုက်သဘောမတူ ပေးခဲ့ဖူး တဲ့အချက်ကို ပြနေတယ်။ အဘိဓမ္မာ ဆင်းရဲခြင်းမှာ ယနေ့ မှတ်တမ်းရေးသားခဲ့သမျှ သီအိုရီ တရပ်လုံးရဲ့ အခြေခံအချက်တွေ ပါဝင်နေတယ်။ ၁၈၄၈ ဖေဖော်ဝါရီ မတိုင်ခင်မှာပဲ ကွန်မြူနစ် ပါတီ ကြေငြာစာတမ်း ထွက်လာတယ်။ သူ့ စာတမ်းကို လန်ဒန် အလုပ်သမား ကွန်ဂရက်စ်က စွဲကိုင်ကျင့်သုံးကြတယ်။ အမှန်တော့ ကွန်မြူနစ် မန်နီဖက်စ်တိုဟာ ဆုပ်ဆုပ်ကိုင်ကိုင်ပြသနိုင်တဲ့ မှတ်တမ်း လက်ရာအစစ်ဖြစ်တယ်။

၁၈၄၈ ဖေဖော်ဝါရီမှာတော်လှန်ရေးဖြစ်လာတော့ ဘယ်လ်ဂျီယန်အစိုးရ အပူမီးတောက်လာပြီး မှာက်စ်ကို ဘရပ်ဆဲက နှင်ထုတ်တယ်။ ပြင်သစ်က ယာယီ အစိုးရ ဖိတ်ခေါ်ချက်အရ မှာက်စ် ပါရီကို ပြန်ရောက်လာတယ်။ တော်လှန်ရေးလှိုင်းထန်လာတဲ့ နှစ်မှာ သူ့ သိပ္ပံလေ့လာမှုတွေ မှန်သမျှ နောက်တန်းရောက်သွားတယ်။ တော်လှန်ရေးလှုပ်ရှားမှုမှာ မှာက်စ် ကိုယ်တိုင် ပါဝင်ပါတ်သက်နေရပြီ။ ဒါကြောင့်သူ့မှာ စာဖတ်ချိန်လည်း မရှိတော့ပြန်ဘူး။

၁၈၄၈ တော်လှန်ရေး ဖြစ်စ ရုတ်ရုတ်သဲသဲ ကနဦးကာလမှာ ပြင်သစ်က ဆူပူလှုံ့ဆော်သူတွေ ရဲ့ မလျော်မကန် အိုင်ဒီယာတွေက တမျိုး မို့၊ မှာက်စ် နဲ့ တဖက်စီဖြစ်နေကြတယ်။ သူတို့ က ပါရီရောက်နေတဲ့ အပေးရောက် ဂျာမန် ဆိုရှယ်လစ်တွေ ဂျာမဏီပြန်၊ ဘုရင် စနစ်ကို ဖြုတ်ချ၊ ဂျာမဏီ သမ္မတ နိုင်ငံတော်ဖြစ်လာရေး အတွက် တိုက်ပွဲဝင်စေချင်တယ်။ မှာက်စ် လည်းသူတို့ နဲ့ ခဏ တွဲ အလုပ်လုပ်ခဲ့ပေမဲ့ နောက်ပိုင်းသဘောမတူလို့ သူ့ မိတ်ဆွေ တွေ နဲ့ အတူ ကိုလုန်းမြို့ ပြန်ပြီး ရိန်နီချ် ဇီတူန်း Neue Rheinische Zeitung ရိုင်းလန်းသတင်းစာသစ် ကို ထူထောင်တယ်။ အသစ်ပြန်ပေါ်လာတဲ့ သူ့ သတင်းဂျာ နယ် က ၁၈၄၉ ဂျွန်လ အထိ ခံတယ်။ ၁၈၄၈ မှာ ရခဲ့တဲ့ စာနယ်ဇင်း လွတ်လပ်ခွင့် ကို ပရပ်ရှားပြည်မှာ သည်တကြိမ်ပဲ မှာက်စ် ပြည့်ပြည့်ဝဝ အသုံးချနိုင်ခဲ့တယ်။ ပရပ်ရှားအုပ်ချုပ်ရေးက မှာက်စ် ကို မျက်စေ့ဒေါက်ထောက်ကြည့်နေလျက်ပဲ။

အာဏာ ပိုင်တွေလည်း မှာက်စ် သတင်းစာတိုက်က ထွက်လာတဲ့ အသံတွေ ကို ဘယ်လိုမှ နှိပ်ကွတ်လို့ မရနိုင်တဲ့ အဆုံး မှာက်စ် ကို တရားစွဲတယ်။ သူတို့ စွတ်စွဲချက်တွေက တော့ မှာက်စ် ဟာ စာနယ်ဇင်းဥပဒေကို ချိုးဖောက်တယ်..လူတွေ ပရပ်ရှားအုပ်ချုပ်ရေးကို အကြည်ညို ပျက်လာအောင် ဆူပူ လှုံ့ဆော်တယ်..လူတွေ အစိုးရ ကို အခွန် မဆောင်ဖို့ မြှောက်ပေးဆွပေးတယ်.. စတဲ့ ဆွဲချက်တွေနဲ့ မှာက်စ် ကို ၂ကြိမ်တိုင်တိုင် ရုံးတင်ခဲ့တယ်။ နောက်ဆုံး မှာက်စ် ကို တင်ထားတဲ့ အမှုတွေက လွှတ်ပေးလိုက်ပေမဲ့ ၁၈၄၉ မေလ အတွင်း ဂျာမဏီမှာ ဖြစ်ခဲ့တဲ့ ဆူပူ မှုတွေ ဟာ မှာက်စ် တို့ သတင်းစာအုပ်စု ကြောင့်ပါ လို့ သတ်မှတ်ပြီး မှာက်စ် အပါအဝင် အယ်ဒီတာ တအုပ်လုံးကို ဂျာ မဏီ နိုင်ငံသား အဖြစ်က ရပ်စဲ ခဲ့တယ်။ နိုင်ငံပျောက်သွားတဲ့ မှာက်စ် ပါရီကို ပြန်ရောက်လာတဲ့ အချိန်မှာလည်း ပြင်သစ် အစိုးရ က သူ့ မိသားစု ကို နောက်တခါ ထပ်နှင် ထုတ်တယ်။ သည်လိုနဲ့ ၁၈၄၉ နွေ (ဩဂုတ် လ ပါတ်ဝန်းကျင်လောက်မှာ) မှာက်စ် ပြင်သစ်က ခွာ လန်ဒန်ကို ရောက်လာခဲ့တယ်။ အဲဒီအချိန်ကစလို့ လန်ဒန်သာ သူ့အိမ်သူယာ ဖြစ်လာခဲ့တယ်။

လန်ဒန်ဟာ ၁၈၄၈ တော်လှန်ရေးနောက်ပိုင်းဥရောပ တတိုက်လုံးက ပြည်ပြေးဒုက္ခသည် တော်လှန်ရေးသမားတွေ စုရုံးရောက်ရှိလာတဲ့ ပန်းတောသဖွယ်ဖြစ်နေတယ်။ အကောင်းဆုံး အတော်ဆုံးတွေ စုနေမိလို့ဖြစ်တယ်။ ဒါကြောင့် လန်ဒန်မှာ တော်လှန်သော ကော်မတီတွေ၊ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်တဲ့အဖွဲ့တွေ လည်း အသီးသီး ပေါ်လာကြတယ်။ ဥရောပနိုင်ငံများက တည်ဆဲအစိုးရတွေက လန်ဒန်ရောက် တော်လှန်ရေးသမားတွေကို ဘာသာမရှိ၊ ကိုးကွယ်မှုမရှိ ။

နောက်လိုက်မရှိပဲ မိမိ ကို မိမိ ပြန် ကိုးကွယ်တဲ့နေ့တွေကောင်တွေ၏ ဒုက္ခသည် ရိပ်မြို့ လို့ နံမည်တပ်ကြတယ်။(အဓိပ္ပါယ် အစစ်ကတော့ ကက်သလစ် ဘုန်းကြီး ကို မကိုးကွယ်၊ ခရစ်ယန်ဘာသာမရှိတဲ့ နိုင်ငံမှာ ရိုမန်ကက်သလစ် ဘုန်းတော်ကြီးတွေကို လွှတ်ပြီး သာသနာပြုခိုင်းတာ မျိုး ..စတဲ့ စကားလုံးတွေနဲ့ ထိုးနှက်ကြခြင်းပါပဲ။ သူတို့ပြောတဲ့ နိုင်ငံမဲ့ အဝေးရောက် "in exile" ဆိုသူတွေ ကို အစိုးရတွေက အဲသလို ပုံဖော်ခဲ့ ကြတယ်။)

ဒုက္ခသည်တွေ စုဝေးရာဆိုတော့ ပြဿနာတွေ ရှိတယ်။ အချင်းချင်း ငြင်းခုန် စကားများ၊ ထိုးပုတ် ရန်ဖြစ်ကြတာတွေ ရှိခဲ့တယ်။ လူတွေက လည်း မျိုးစုံ ဖြစ်နေတယ်။ နိုင်ငံ အသီးသီးက ရောက်လာတဲ့ လူကြီးလူကောင်းဒုက္ခသည် တွေဟာ သူတပါးနိုင်ငံမှာ မအောင်မြင်ရာတဲ့ သူတို့ဘဝရဲ့ အနိမ့်ပါးဆုံး အခြေအနေကို စဉ်းစား ပူပင်ခဲ့ကြတယ်ဆိုတာကတော့ သံသယ ရှိစရာ အကြောင်းမရှိဘူး။ မှာကပ် ကတော့ တမျိုး။ သူများတွေ စိတ်လှုပ်ရှားတိုင်း သူ စိတ်မလှုပ်ရှားဖူး။ သူများစိတ်ဝင်စား တိုင်း သူ ပါလေ့ မရှိဘူး။ လူတွေ နဲ့ ခပ်ကင်းကင်း၊ ဖာသိဖာသာ နေတတ်တယ်။ ၁၈၅၀ အရောက် ဟမ်းဘွန်မှာ သူ့ ရိုင်းလန်းသတင်းစာ ကို ထုတ်ဝေတဲ့ လစဉ်ဂျာနယ် ပုံစံမျိုးနဲ့ မှာကပ် က ခဏလောက်တော့ ဆက်ထုတ်၊ ဆက်ရေးနေသေးတယ်။ နောက်ပိုင်း သတင်းစာ ကိစ္စ ပါ ဆက်မလုပ်တော့ပဲ၊ ဗြိတိသျှ မြူဆီယမ် စီပဲ နေ့တိုင်းသွား၊ စာဖတ်လေ့လာတယ်။ စာကြည့်တိုက်ထဲမှာ လူတွေ လုံးလုံး သွားမဖတ် ဖြစ်ခဲ့တဲ့ စာအုပ် အတော်များများဟာ နိုင်ငံရေးဘောဂဗေဒ ကျမ်းတွေချည်း ဖြစ်နေတာကို မှာကပ် နားလည်ခဲ့တယ်။

ထိုအချိန်မှာ နယူးရောက် ထရီဗျူးနီး သတင်းစာ တိုက်စီကို သူက အပါတ်စဉ်ပုံမှန် ဆောင်းပါးတွေ စရေးပို့နေပြီ။ ပြောရမယ်ဆိုလျှင် အမေရိက မှာ ပြည်တွင်းစစ် ဖြစ်တဲ့ အချိန် အင်္ဂလိပ်အမေရိကန် သတင်းစာ ထရီဗျူးနီး အတွက် ဥရောပရေးရာ သုံးသပ်တဲ့ အဝေးရောက် နိုင်ငံရေး အယ်ဒီတာ ဟာ မှာကပ် ဖြစ်တယ်။

ဒီဇင်ဘာ ၂၇ရက် ၁၈၅၁ ပြင်သစ်က အာဏာသိမ်းပွဲ က မှာကပ် ကို "The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte" ပမ်းဖလက် ရေးဖြစ်ဖို့ အကြောင်းဖြစ်ခဲ့တယ်။ နယူးရောက်မှာ ဂျာ မာန်ဘာသာ နဲ့ အပါတ်စဉ်ထုတ်စထုတ်ဝေခဲ့ပြီး ဟမ်းဘွန်မှာ နောက်ပိုင်းပြန်ပုံနှိပ် ထုတ်ဝေတယ်။ မှာကပ်စာတမ်းဟာ ပြင်သစ် အာဏာ သိမ်းမှု နဲ့ တကွ၊ လူဝီဘိုနာပို (၃)လုပ်ခဲ့သမျှ တွေ၊ ပြင်သစ် ဘူဂျာ ဆိုဆိုက်ရတီနဲ့ လက်ရှိ ဘုရင်လူဝီ ဟာ ဘယ်လဲ၊ဘာလဲ။ ဘယ်လမ်းသွားနေသလဲ ဆိုတာ တွေ ကို မှာကပ် က သူ့ အက်ဆေးထဲမှာ ကွက်ကွက်ကွင်းကွင်း မီးမောင်းထိုးပြထားတယ်။ ဒါကြောင့် မှာကပ် ရဲ့ အက်ဆေးဟာ တော်ရုံတန်ရုံ နိုင်ငံရေး သတင်းထောက်တယောက် အကျိုးပြု ခြင်း မျိုး မဟုတ်ခဲ့ဘူး။ နားမလည်သူတွေကသာ လူဝီဘိုနာပို(၃) ကို ဒီဇင်ဘာ ၂၇ရက် ၁၈၅၁ အာဏာသိမ်းပွဲရဲ့ သူရဲကောင်းကြီးလို့ထင်ကြတယ်။ ဒီဘုရင် ကို သူ့ အောင်မြင်မှု မျက်နှာဖုံး ဝတ်ရုံက ခွာကြည့်လျှင်၊ နိုင်တဲ့ ဘုရင်ဖြစ်နေလို့သာ ပြင်သစ်ဘဏ္ဍာ ရုတ်ခြည်း အားတောင့် တင်းလာတာပဲ ရှိတယ်။

ဒါကြောင့် သမိုင်းမသိ ယဉ်ကျေးမှု မသိတဲ့ အရိုင်းအစိုင်း (ဖိလစ်စ်တင်း) ကတော့ လူစီ ဘိုနာပို(၃) ကို ရာစုနှစ်ရဲ့ မဟာ လူသားလို့ အထင်ကြီးခဲ့ကြတယ်။ သည်ဘုရင်ဟာ မျက်လှည့်ပြလိုက်သလို တကယ် တော်တတ်နေတဲ့ ပါရမီရှင်ကြီး ဖြစ်ခဲ့လျှင် သူ့အုပ်ချုပ်ရေးက ဘယ်လို လုပ်ပြီး ဖေါင်းလိုက် ပိန်လိုက် ဖြစ်နေခဲ့တာလဲ။ ဘာကြောင့်များ ဒီဘုရင်ဟာ အသုံးမကျ နံခြာ တဲ့ နိုင်ငံရေးအမှားတွေကို တချပြီးတခု ကျူးလွန်ခဲ့တာလဲ..ဒါတွေကို ဘုရင်ကို သိပ်အထင်ကြီးတဲ့ တောသားအရိုင်းအစိုင်း တဦး က ရှင်းပြနိုင်မှာတော့ မဟုတ်ဘူး။ သူ မသိသေးလျှင် သိနားလည်သွားအောင် သူ အားကိုးလို့ရတဲ့ စာအုပ်ရှိတယ်။ ဒီစာအုပ်က မာ့ကပ်စ် တင်ကူးသိနေလို့ ကြိုရေးခဲ့တဲ့ ပမ်းဖလက် “The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte” ပဲ ။ ဒါကြောင့် မသိနားမလည်တဲ့ အရိုင်းအစိုင်းဟာ မာ့ကပ်စ် အက်ဆေးကို ဉာဏ်အကူယူဖို့ သွားဖတ်သင့်တယ်။

လန်ဒန်မှာ မာ့ကပ်စ် က ရှေ့သိပ်မထွက်ဘူး။ ၁၈၅၉ အီတလီ မှာ လူထုလှုပ်ရှားမှု ဖြစ်အပြီး၊ မာ့ကပ်စ် ကို သတင်းစာတွေထဲမှာ လိုက်အပုတ်ချ ထိုးနှက် နေတဲ့ Karl Vogt ကားလ် ဗော့ဂ် ကို တုန့်ပြန်ဖို့လိုလာတဲ့အချိန်မတိုင်ခင်အထိ မာ့ကပ်စ် က နောက်တန်းမှာ အနေ အေးတယ်။ ကားဗော့ဂ် က သူ့နံမည်ကို ဖျက်နေလို့သာ မာ့ကပ်စ် က Herr Vogt (1860) စာအုပ်နဲ့ ပြင်းထန်စွာ တုန့်ပြန် ထိုးနှက်ခဲ့တယ်။ သည်လိုဖြစ်လာအောင် ကားလ်ဗော့ဂ်က ဆွ ပေးခဲ့တာဖြစ်တယ်။ တချိန်တည်းမှာပဲ သူ့ ရဲ့ နိုင်ငံရေးဘောဂဗေဒစစ်တမ်း “A Contribution to the Critique of political Ecomomy” က လည်း အသီးအပွင့် စဖြစ်လာတယ်။ မာ့ကပ်စ် ရဲ့ အခန်းဆက် ထွက်လာတဲ့ စီးပွားရေးသုံးသပ် ချက်တွေဟာ အသပြာ သီအိုရီ ကို အမြင်သစ် ရှုဒေါင့်သစ်က ရေးသားထားတဲ့ စာ တမ်း ဖြစ်တယ်။ အပါတ်စဉ်ရေးရင်းရေးရင်း စာရေးဆရာ မာ့ကပ်စ် ကိုယ်တိုင် ထပ်မံ ဆန်းစစ် ဝေဖန်စရာတွေ တိုးတိုး လာနေတယ်။ ဒါကြောင့် သည်ဘာသာရပ်ဆိုင်ရာမှာ အများကြီးထပ်လေ့လာ သုတေသနပြုမယ်လို့ သူ စဉ်းစားခဲ့တာ ဖြစ်တယ်။ နောက်ဆုံး ၁၈၆၇ ခုနှစ် အရောက် ဟမ်းဘူဂ် မှာ သူ အရင်းကျမ်း(နိုင်ငံရေးဘောဂဗေဒ စစ်တမ်း) အတွဲ(၁) စ ထွက်လာတယ်။ သူ့ဘဝ တခုလုံးမြှုပ်နှံ ပြီး အလုပ်လုပ်ခဲ့ရတာ ဒီစာအုပ်ပါပဲ။ အလုပ်သမားလူတန်းစား တွေရဲ့ စီးပွားရေးအခြေအနေတွေ ကို သိပ္ပံနည်းကျဖော်ပြမှုလာထုတ်နိုင်တဲ့ အဆင့်ရောက်အောင် သူလေ့လာခဲ့တယ်။ သူ့ရေးသားချက်တွေဟာ ပညာရှင်စကားလုံးဝေါဟာရတွေ ပြွန်းနေတဲ့ စာအုပ်မျိုး မဟုတ်ဘူး။ အမှန် တကယ်ကို သိပ္ပံရှုဒေါင့်က တွေ့မြင်ချက်တွေဖြစ်တယ်။ ဆိုရှယ်လစ်ဝါဒအပေါ် ဘယ်သူ တွေ ဘယ်လိုစိတ်မျိုးပဲ ထားထား၊ ဆိုရှယ်လစ်စိတ်ရိုသူတဦးဟာ ဆိုရှယ်လစ် တန်ဖိုး နဲ့အယူအဆများကို မာ့ကပ်စ် စာအုပ်ထဲမှာပဲ ပထဆုံးအကြိမ် သိပ္ပံနည်းကျ တင်ပြထားချက်တွေ တွေ့ ရမှာမို့ မာ့ကပ်စ်ကို အသိအမှတ် မပြုပဲနေလို့ မဖြစ်နိုင်တော့ဘူး။ သည်တခုကပဲ ဂျာမနီရဲ့ စစ်စစ်မှန်မှန် အောင်မြင်မှု ဖြစ်လာတယ်။ တစုံတယောက်က ဆိုရှယ်လစ်ဇင်ကို လာငြင်းခုန် စောတက တက်ဖို့ကြိုးစားလျှင်၊ မာ့ကပ်စ် နဲ့ အရင် စ ရင်ဆိုင် ရမယ်။ မာ့ကပ်စ် ခြေပချက်တွေအနိုင် ရခဲ့တယ်ဆိုလျှင်၊ သူ့အနေ နဲ့ “သိပ်အရေးမကြီး၊ တန်ခိုးမထွားတဲ့ တဲ့ ဘုရားပေါက်စတွေ” ကို အမည်တပ် ဖော်ပြစရာတောင် မလို

ဘူး ။ (“Gods of a lesser stock”(dei minorum gentium) ဆိုတာ နံမည်ကြီးပြီး ဆုပ်ဆုပ်ကိုင်ကိုင် ပြုစရာ ဘာမှ မရှိတဲ့ သူမျိုးတွေပါ။)

မ့ကပ် စာအုပ်မှာ စိတ်ဝင်စားစရာ နောက်တချက် ရှိနေတယ်။ သူ့စာအုပ်ဟာ အရင်းအမြစ်နဲ့ လုပ်အားကြားက လူမှုဆက်ဆံရေးတွေ ကို အင်္ဂလန် မှာ ဖြစ်နေတဲ့ အတိုင်း ပထမဆုံးအကြိမ် ပြည့်စုံစွာရေးထားတဲ့ ဂန္ဓဝင်မြောက်စာအုပ် ဖြစ်ရုံသာမက၊ မျက်လုံးထဲကွင်းကွင်းကွက်ကွက် ပေါ်လာအောင် သူပြုစု တင်ပြနိုင်ခဲ့တယ်။ ဗြိတိသျှ ပါလီမန် ရဲ့ စက်ရုံအလုပ်ရုံ အလုပ်ခွင် ဆိုင်ရာ မေးမြန်းထောက်လှမ်းမှုတွေကို မ့ကပ် က ကုန်ကြမ်း အဖြစ် အသုံးချခဲ့တယ်။ အင်္ဂလန် နိုင်ငံ စက်ရုံတွေထဲမှာ ဖြစ်သမျှတွေကို မ့ကပ် က ပိုသိနေပြီး၊ တခြား ဘယ်သူကမှ အင်္ဂလိပ် စက်ရုံလုပ်သားတွေ၏ ဘဝ အခြေအနေတွေကို သူ့လောက် စစ်စစ်ပေါက်ပေါက် မသိကြဘူး။ နှစ် ၄၀ ကျော် လူမသိတဲ့ ပါလီမန်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများ (စက်ရုံအင်စပက်တာများ၏ စာအုပ်ပြာများ -English factory inspectors’s Blue Books) ကို မ့ကပ် သာ သမိုင်းမှာ ပထမဆုံးအကြိမ် ကိုးကား အသုံးပြုခဲ့သူ ဖြစ်တယ်။ စက်ရုံတွေထဲက လုပ်သားကဏ္ဍ အသီးသီးအကြောင်း၊ အမျိုးသမီးလုပ်သားတွေနဲ့ အသက်မပြည့်သေးတဲ့ ကလေးလုပ်သားတွေ အကြောင်း၊ ညဆိုင်းတွေမှာ အလုပ်လုပ်ရသူတွေအကြောင်း အစုံပဲ၊ ဒီ အကြောင်းအရာတွေကို လူအားလုံး သိရှိခဲ့တာ မ့ကပ်ကြောင့် သာဖြစ်တယ်။ ၁၈၅၂ ကစပြီး အင်္ဂလန်မှာ စက်ရုံ လုပ်ငန်းခွင် နည်းဥပဒေ(factory regulations) တွေကို လူသူသိပ်မသိပဲ စတင် ပြဌာန်းလာခဲ့တဲ့ သမိုင်း ရှိခဲ့တယ်။ ၁၈၅၂ က အနည်းအကျဉ်းလောက် နဲ့ စပြီး၊ တဖြည်းဖြည်း ပြုပြင်လာတဲ့ စက်ရုံဥပဒေ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းတွေဟာ မ့ကပ် ဒီအကြောင်းတွေကို ထုတ်ရေးပြလိုက်တဲ့ အချိန်ထိ အင်္ဂလန် တလွှား မြို့၊ ရွာ၊ ကျေးလက် ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်းခွင်တိုင်းမှာ မိန်းမ နဲ့ ၁၈ နှစ်အောက် ကလေးများက တပါတ် ၆၀ နာရီ၊ ၁၃နှစ်ထက် ငယ်တဲ့ ကလေးများက တပါတ် ၃၉နာရီ စတဲ့ အလုပ်ခွင် နာရီချိန်တွေကို တရားဝင်ပါတယ်လို့ နည်းဥပဒေပြဌာန်းထားတဲ့ အဆင့်ပဲ ရှိသေးတယ်။ (သည်လို အလုပ်ချိန်မျိုးကို တရားဝင်ခွင့် ပြုထားတဲ့ အင်္ဂလိပ် စက်ရုံနည်းဥပဒေ အကြောင်း မ့ကပ် စတင် ရေးသားလာတဲ့အခါမှ) သည်ရှုဒေါင့် တချက် နဲ့တင် သူ့စာအုပ်ဟာ ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်းပိုင်ရှင်တိုင်းအတွက် စိတ်အဝင်စားစရာအကောင်းဆုံး ဖြစ်လာခဲ့တယ်။

မ့ကပ် ဟာ ဂျာမန်စာရေးဆရာတွေ အားလုံးထဲမှာ လက်သံအပြောင်ဆုံး၊ သူတပါးကို ပြင်းပြင်းထန်ထန် အထိုးနှက် နိုင်ဆုံး သတင်းစာဆရာဖြစ်တယ်။ လူတွေကို တုန်ပြန်တဲ့ နေရာမှာ သူက အားမနာ၊ မတွန့်မဆုပ်။ သူ့ကို တိုက်ခိုက် ထိပါးလျှင် သူက အသည်းကြီးကြီးနဲ့ ပိုပြီး ပြင်းထန်စွာ ပြန် တိုက်ခိုက်နိုင်၊ သူ့ရန်သူကို ခြေမ နိုင်စွမ်းရှိတယ်။ ဒီလောက်အထိ ပြန် တိုက်ခိုက် ခဲ့တာ အမှန်တော့ သူများက သူ့ကို စရန်ရှာလို့၊ ပြီးတော့ သူ့ ဂုဏ်သိက္ခာနဲ့ သူ့ ပါတီကို ကာကွယ် ရမဲ့ လိုအပ်ချက် ကြောင့်သာဖြစ်တယ်။ မ့ကပ်ဟာ နောက်ပိုင်းနှစ်တွေမှာ သိပ္ပံကိုသာ သူ့ အဓိကစိတ်ဝင်စားဆုံး ဘာသာရပ်အနေ နဲ့ လေ့လာတယ်။ ဒါကြောင့်လည်း ၂၅ နှစ်လုံးလုံး သူများတွေ

လိုက်မခို၊ လိုက် မတုပ နိုင်တဲ့ အားထုတ်မှု မျိုး နဲ့ သူ အလုပ်လုပ် နေခဲ့တယ်။ မှာကပ် အားထုတ်မှုမှာ နိတိ နဲ့ ကျင့်ဝတ် ကွတ်ကဲနေပြီး၊ မပြီးခင် ဆရာ မမြင်စေနဲ့ ဆိုတဲ့ ထုံး နှလုံးမူခဲ့တယ်။ သူလေ့လာတွေ့ရှိသမျှကို သူ့ကိုယ်တိုင် စိတ်တိုင်းမကျမခြင်း၊ အများပြည်သူတွေ ရှေ့ မှောက် စနစ်တကျ ချပြနိုင်တဲ့ အဆင့်မရောက်မခြင်း သူ ထုတ်ဝေလေ့မရှိဘူး။ ဖတ်စရာစာအုပ်တွေ မဖတ်ပဲ ကျော်သွားတာ မျိုးလည်း မရှိဘူး။ ဆန့်ကျင်ဖက် အဆို၊ ကန့်ကွက်ချက်တွေကို ကျော်သွား ဥပက္ခာပြုခဲ့တာမျိုးလည်း မရှိဘူး။ အချက် တိုင်းကို သူက ဘက်ပေါင်းစုံက အနုလုံ ပဋိလုံ ဆန်းစစ်တယ်။ သူများကို တုပ ပြီး ကိုယ်ပိုင်ခါတ် နည်းလေတဲ့ တော်ရိရော်ရိ ပညာရှင်တွေသာပေါများနေတဲ့ ခေတ်မှာ ပင်ကိုယ်အတွေးအခေါ် နဲ့ ဒဿန ပညာရှင်မျိုးဟာ အလွန်ရှားတဲ့ ရှားပါးပစ္စည်းဖြစ်တယ်။ မှာကပ် က ပုံတူကူးမချတဲ့ ပင်ကိုယ်သမား၊ သူ့ကိုယ်ပိုင် အတွေးအခေါ် ကို ချပြဖို့ ဘာသာရပ်ဆိုင်ရာ လေ့လာလိုက်စား မှုမှာလည်း သူများ လိုက် ခြေရာတိုင်းလို့မရအောင် ပြင်းထန် ပြည့်စုံ ခဲ့တယ်။ သူ့ကို အသိအမှတ်ပြုမယ်ဆိုလျှင် သိမှု ဝိဇ္ဇာစီ ဆိုက်ရောက်ဖို့ စရဏ ကျင့်ကြံရတဲ့ အခြင်းအရာ က တချက်၊ သူ ပင်ကိုယ်သတ္တိက တချက်၊ ဒီ ၂ချက် ကြောင့် မှာကပ် ကို အသိအမှတ်ပြုရမယ်။

စာတွေနဲ့ အချိန်ပြည့် အလုပ်များနေတဲ့ မှာကပ် အလုပ်သမားလှုပ်ရှားမှုတွေ မှာ အချိန်ပေး၊ မအားလပ်အောင် အလုပ်လုပ်ခဲ့တယ်ဆိုတာကိုလည်း လူတိုင်းမျှော်လင့်ပြီးသားဖြစ်လိမ့်မယ်။ သူဟာ အင်တာနေရှင်နယ် နိုင်ငံတကာ အလုပ်သမားများအဖွဲ့ချုပ် ကို စတင်ထူထောင်သူ တွေထဲမှာ ဦးဆောင်သူခေါင်းဆောင် တယောက်ဖြစ်တယ်။ အလုပ်သမားလှုပ်ရှားမှုတွေဟာ တနိုင်ငံတင်မက၊ ဥရောပတစ်ခု ပြန့်နှံ့လို့။ ခု (ကျနော်သည်စာရေး နေတဲ့ အချိန်မှာ) ဥရောပ တတိုက်လုံး အာရုံစိုက် နေတာ အလုပ်သမားလှုပ်ရှားမှု ဖြစ်တယ်။ ဘာတွေ ဆက်ဖြစ်ဦးမှာလည်း ဆိုတာ တွက်ချက် နေရတဲ့ ကမ္ဘာ့အရေးလည်းဖြစ်တယ်။ ကျနော်တို့ သည်လို ပြောတာ အမှား မပါဘူး ဆိုတာ ယုံကြည်ထားတယ်။

ဘာကြောင့်လဲဆိုတော့ ကမ္ဘာ့ အလုပ်သမားလှုပ်ရှားမှု အကြောင်းပြောကြမယ်ဆိုလျှင်၊ ရာဇဝင်တင်တဲ့ အခန်းနားဆုံး သမိုင်းမှတ်တိုင် စိုက်ထူ ခဲ့တဲ့ တခုတည်းသော အင်တာနေရှင်နယ် အလုပ်သမား အဖွဲ့အစည်းကြီး၏အုတ်မြစ်ဟာ ဂျာမန်ခါတ်၊ ဂျာမန် ဒဿန ဖြစ်တယ်။ ဒီအတွက် မှာကပ် ကို ကျေးဇူးတင်ရမှာဖြစ်ပြီး၊ ကမ္ဘာ့ အလုပ်သမားအဖွဲ့ကြီး ရဲ့ အရှိန်အဝါ၊ ဂျာမန် ဒဿနအုတ်မြစ်ဟာ သမိုင်း၏ အရေးအကြီးဆုံး နေရာမှာ ထိုက်တန်စွာ တည်ရှိနေတယ်။

ဖရက်ဒရစ်ခ် အန်ဂဲလ်စ် (၁၉၆၉)
